

Fagdag om rusfeltet for tilsette i NAV og kommunal rusteneste

Molde behandlingssenter

Ragnhild Normann

02.11.2017.

Hva er avhengighet? Rusen sin rolle

Bruk, misbruk, avhengighet

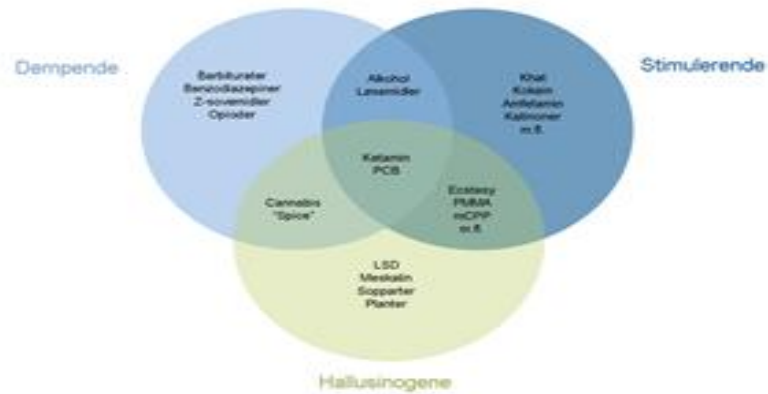
Diagnosen avhengighet

* ICD-10:

- Sterk lyst eller følelse av tvang til å innta stoffet
- Problemer med å kontrollere inntaket, med hensyn til innledning, avslutning og mengde
- Fysiske abstinenser når man slutter å bruke stoffet eller reduserer forbruket
- Toleranseutvikling
- Likegyldighet overfor andre gleder eller interesser
- Fortsetter å bruke stoffet til tross for åpenbare negative konsekvenser

Rusmidler

Rusmidler kan være dempende, stimulerende eller hallusinogene

RUS

1. BELØNNING/VIKTIGHET
2. ENDRET
STEMNINGSLEIE
3. KRITIKKLØSHET
4. SVEKKET FEILKONTROLL
5. ØKT IMPULSIVITET
6. KONSENTRASJONS-
SVEKKELSE

STIMULERENDE

1. PRATSOM
2. ØKT HJERTEAKSJON/
BLODTRYKK
3. ØKT MOTORISK AKTIVITET
4. ØKT ASSOSIASJONSEVNE
5. ØKT SELVFØLELSE
6. TAR SJANSER
7. TANKEFLUKT
8. KOGNITIV SVIKT
9. FORVIRRING, URO

DEMPENDE

1. TREG REAKSJON
2. LANGSOM TALE
3. AVSLAPPET MUSKULATUR
4. NEDSATT OPPMERKSOMHET
5. KOGNITIV SVIKT
6. USTØHET
7. SØVNIGHET
8. SLØVHET
9. BEVISSTLØSHET

PSYKOTOMIMETISKE

1. ILLUSJONER
2. HALLUSINASJONER
3. MANGLENDE ORIENTERING
FOR TID, STED OG
SITUASJON
4. EGO-OPPLØSNING

Hvordan forstå avhengighet

- * Biopsykososial forståelsesmodell
  - Et biopsykososialt perspektiv er som navnet indikerer inndelt i tre deler; et biologisk perspektiv, et psykologisk perspektiv, og et sosialt perspektiv. Det kan enkelt forklares med det som skjer i kroppen, det som skjer opplevelsesmessig og det som skjer i livet.
  - Moralsk syn, sykdomsmodell, psykisk lidelse

- * Er avhengighet en sykdom eller er det snakk om valg?
- * Forårsaket av biologiske, psykologiske eller sosiale faktorer?
- * Skyldes det egenskaper ved stoffene?
- * Handler det om den rusavhengiges personlighet?
- * En destruktiv mestringsstrategi for å takle emosjonelle konflikter?

Andre forklaringer

- * Moralsk syn

Rusavhengige er umoralske og kriminelle.

Det er galt!!!

Rusbruk kan kontrolleres!!

Behandling:

Sanksjoner og straff

- * Sykdomsmodell

Avhengighet som hjernesykdom og genetisk predisposisjon + miljømessige faktorer

Ekspontert for rusmidler = blir raskt avhengig

Irreversibel/ kronisk tilstand

Den avhengige er offer for krefter han/ hun ikke kan styre

Fører til mangel på bevisst kontroll

Holdes i sjakk/ «sovende» gjennom totalavhold

Mål for behandling = totalavhold

- * Psykisk lidelse

En overveiende andel av mennesker med rusproblematikk har sammensatte lidelser. Psykiske lidelser sammen med rusavhengighet, kan både være en årsak til rusmisbruk og/eller en konsekvens av det.

Lidelse som årsak

- * Mange undersøkelser viser til en kobling mellom en vanskelig barndom og utvikling av rusproblemer.
- * Tidlig skjevutvikling gir sårbarhet, erfaringer fra barndom kan bearbeides, men fører ikke automatisk til rusfrihet.
- * Preges ofte av manglende emosjonsregulering og evne til å regulere relasjoner

Innlært atferd som årsak

- * Operant betinget atferd – Pavlov sine hunder
- * Forsterkning står sentralt
- * Avhengighet er en lært atferd

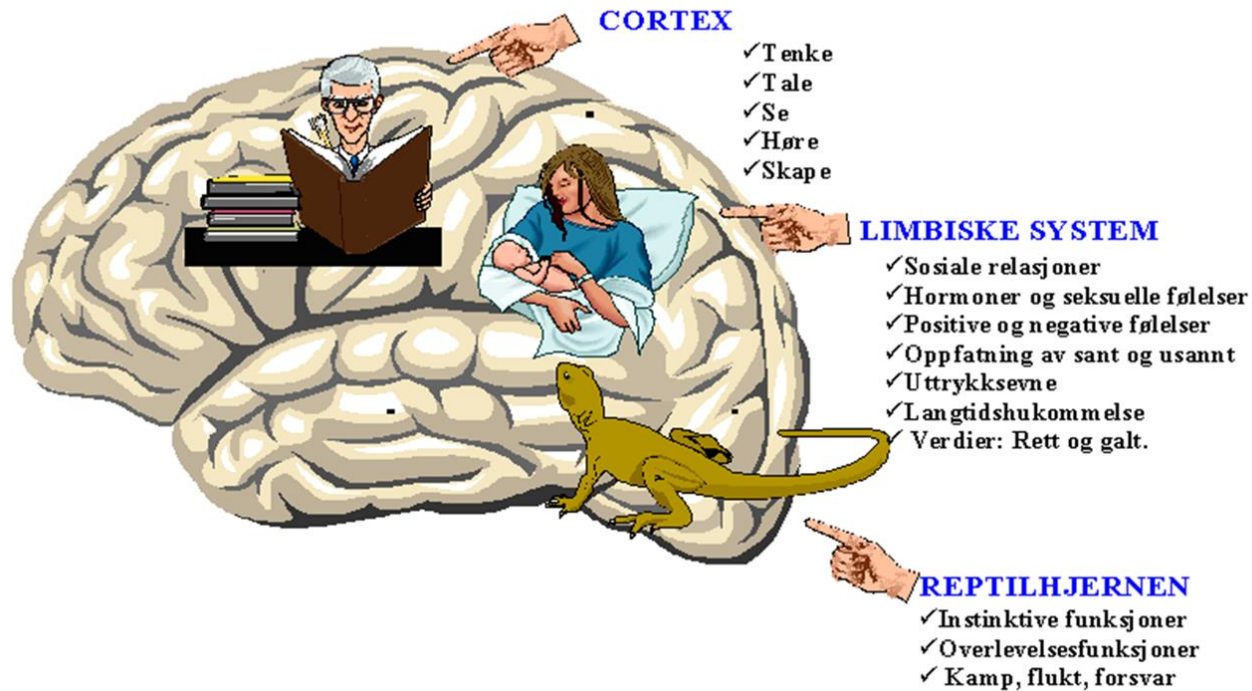
Sosiologisk perspektiv

- * Hva har vi lært om rusbruk?
- * Øke vår forståelse av individet som en del av en større sosial sammenheng og se individet i en kontekst
- * Det sosiale systemet eller familiesystemet fungerer ikke?
- * Fra samfunn til individ

Filosofisk perspektiv

- * Vane, vilje eller valg?
- * Rasjonelt: lite konsekvenser og stor positiv effekt.
- * Ikke rasjonelt: nære goder mer positiv enn fjerne goder

Biologisk perspektiv

De fleste rusmidler påvirker hjernen ved å endre signaloverføringen i nervesystemet og belønningssystemet

- * Sentralt i hjernen - et system av strukturer som er forbundet med nervebaner, som har en viktig funksjon når det gjelder motivasjon, belønning og atferd.
- * Utviklet gjennom evolusjonen for å fremme atferd som er nødvendig for vår overlevelse, som f.eks næringsinntak og seksuell atferd.
- * Nevrotransmittor- dopamin
- * Frigjøring av store mengder og blokkering av gjenopptak av dopamin i belønningssystemet i hjernen, utgjør også det nevrologiske grunnlaget for rusopplevelser.
- * Dopaminet gir individet en kraftig positiv opplevelse

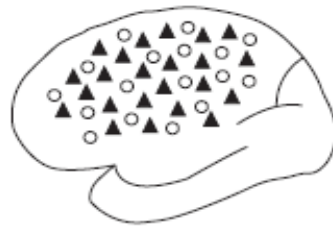
Hvordan rusmidler virker på hjernen vår

▲ Hjernens egne "feeling-good"-kjemikalier

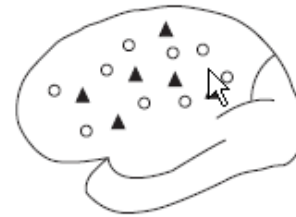
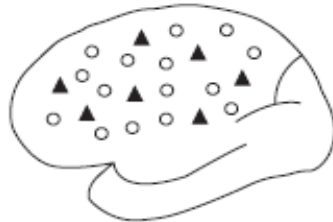
○ Rusmidler

Å bli beruset

Hjernen reduserer sin produksjon av naturlige "feeling-good"-kjemikalier

Når rusmidlene er borte er det ikke nok av hjernens egne «feeling-good»-kjemikalier, og man føler seg elendig.

Belønningssystemet og rusmidler:

- * Rusmidler lurer hjernen til å tro at man har fått en veldig stor belønning, slik at de kan oppleves som viktigere enn alt annet (sex, mat, penger, bolig, familie)
- * Mange beskriver derfor rusmisbruket som en mental besettelse

Belønningssystemet fortsetter: - mesolimbiske området i hjernen:

- * «Hjernens nytelsessenter»(Nucl.accumbens): registrere og huske viktige hendelser slik at vi gjentar atferden som er knyttet til disse opplevelsene
- * Hippocampus husker den tilfredshet rusmidlet gir.
- * Amygdala: forsterkning av motivasjon for atferden ved at den positive opplevelsen registres. Triggas av steder, mennesker og lyder kan trigge intense «cravings».
- * Prefrontal cortex: gir tilbakemelding om ønske om å gjenta denne opplevelsen. Motiverer til å oppsøke rusmidlet.
- * Frigjøring av dopamin og overlevelsesstrategier «trumfer prefrontal cortex

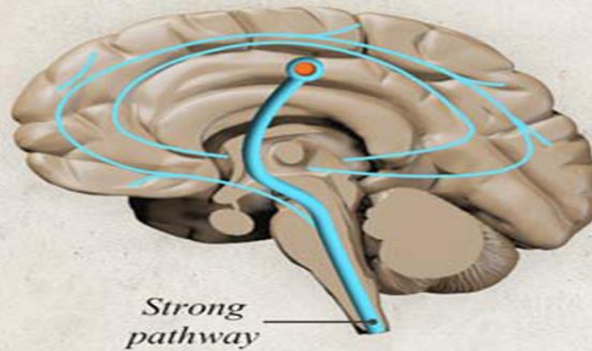
Nevroplastisitet og nervebaner

- * Nervebaner/ledningsbaner forbinder de forskjellige områdene i hjernen eller nervesystemet. Hver nervebane er assosiert med en bestemt handling/atferd. Disse nervebaner styrkes etter hvert som vi bruker dem. Vaner er vel etablerte ledningsbaner.
- * Nevroplastisitet:
  - * - utvikling av nye nervebaner
  - * - «øvelse gjør mester», forming av nye vaner
  - * - tidligere nervebaner svekkes.
- * Altså: Gjentatt og målrettet oppmerksomhet er det som skal til for endring av atferd

Hjernebaner

Pathways

Neural pathways **connect relatively distant areas of the brain or nervous system**, each pathway is associated with a particular action or behavior.

Every time we think, feel or do something, **we strengthen this pathway. Habits are well travelled pathways** – our brain finds these things easy to do.

Biopsykososial perspektiv

- * Rusavhengighet er sammensatt
- * Må se hvorfor individet handler som det gjør, hvor sårbarheten kommer fra, samfunnssammenhenger og hva som skjer med hjernen når den utsettes for gjentatte rusinntak.

forts. 5 miljøarbeid/miljøterapi

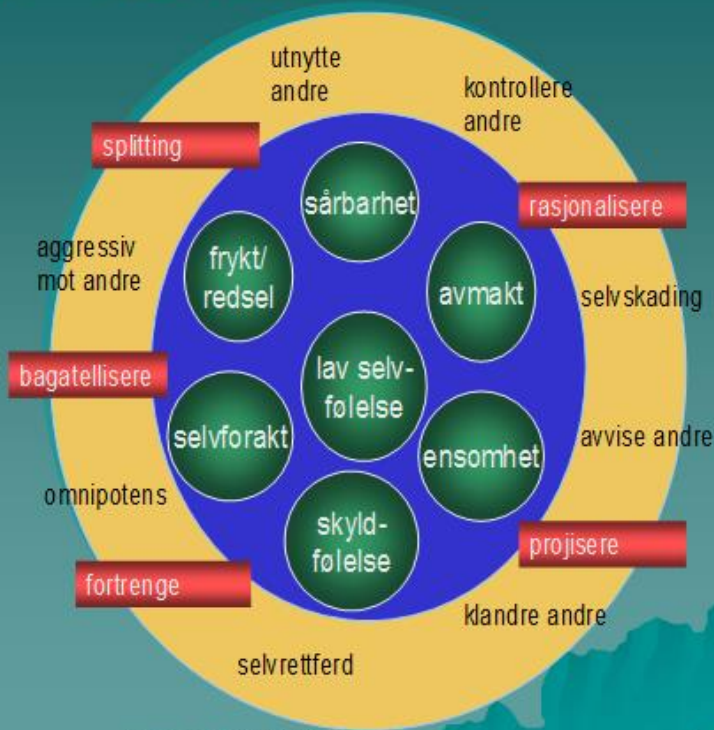
DEN RUSAVHENGIGE SIN SIN INDRE OG YTRE VERDEN

Vi velg å sjå det slik :

Indre sirkel :

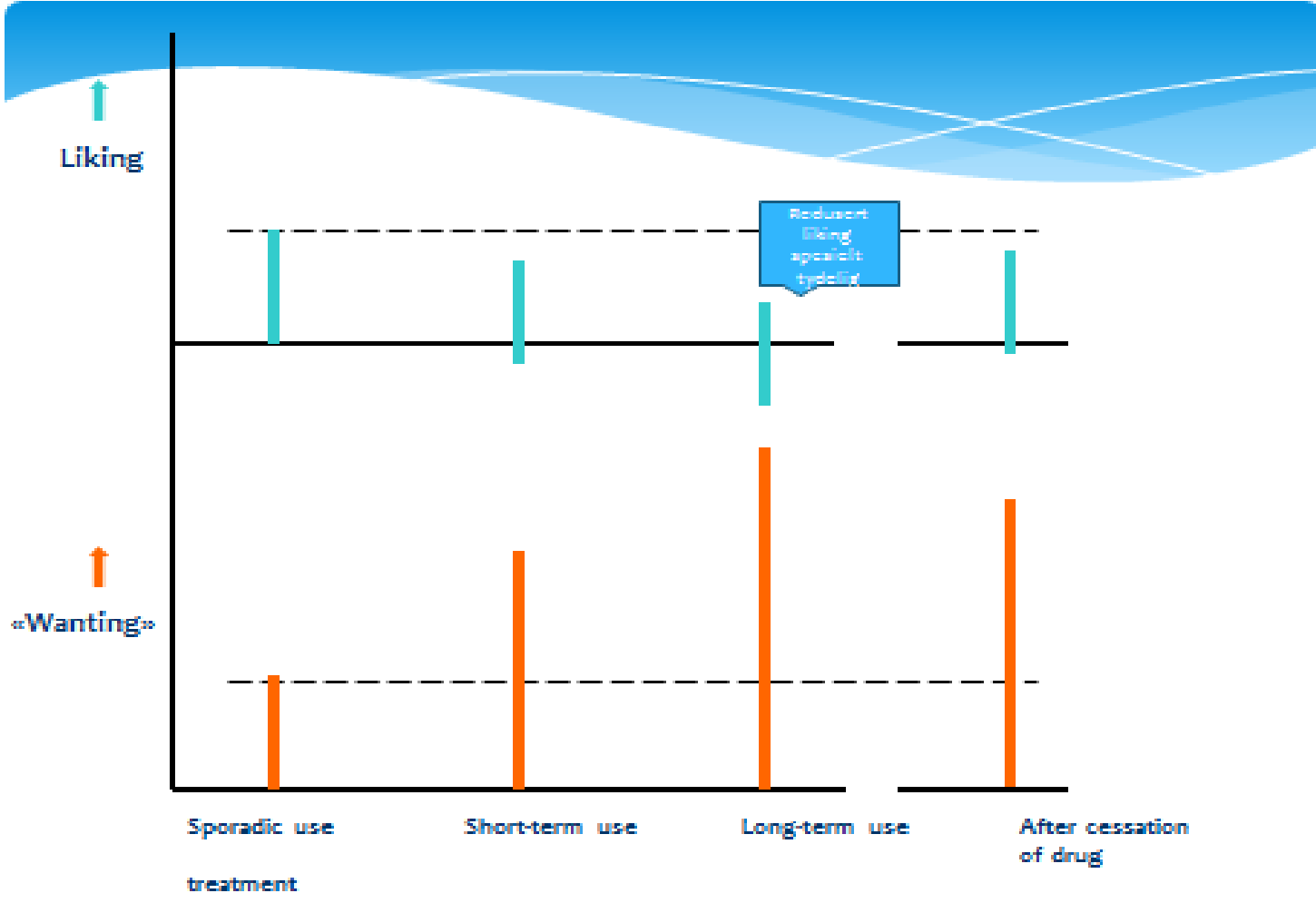
Ytre sirkel :

Den rusavhengige sitt uttrykk

Sentrale trekk ved gjentatt rusmiddelbruk:

- * «Craving» - Må ha!
- * «Wanting» øker – Vil ha!
- * «Liking» reduseres

Endringer i hjernefunksjon

- * Rusmisbruk over tid, gir nevroplastiske endringer i hjernen, disse medfører;
- * Lyst på rusmidlet øker, selv om effekten minker, problemene øker og bevisst på at helseskadelig.
- * Styringssystemer for å innta rusmidlet øker, selv om rusen blir etter hvert mindre viktig og ingen nytelse.
- * Reguleringer av logisk funksjon og oppfattelse reduseres. Sentrale kortikale kontrollsystemer reduseres, og det blir mere autopilot/vaner.

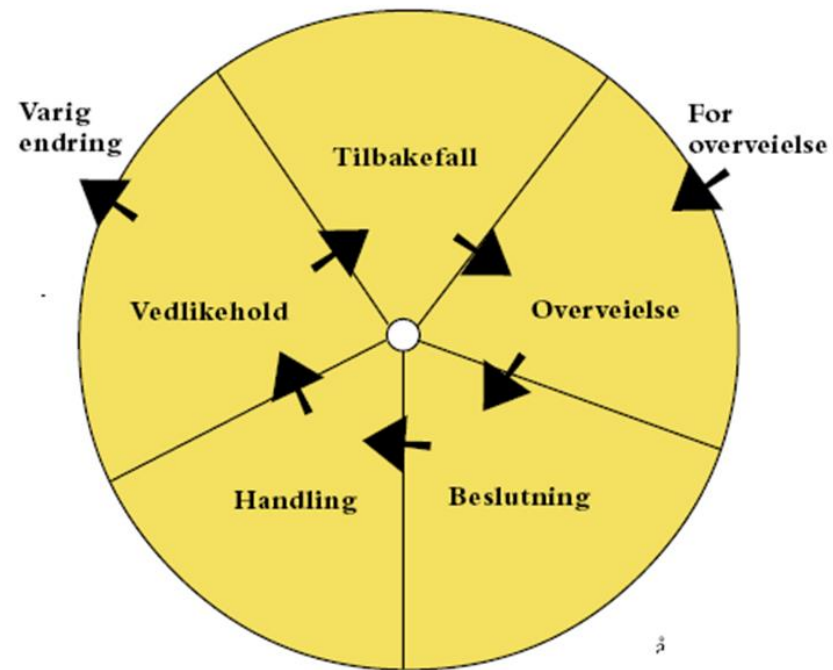
Endringer i hjernen

- * Hukommelse og innlæring reduseres.
- * Tidsopplevelse og planlegging reduseres, lever i nuet og fremtidig gevinst er ikke sentralt. Simultankapasitet reduseres.
- * Emosjonell egenopplevelse, tolking av sosiale koder og mulighet for empati reduseres.
- * Dette er endringer uten ruspåvirkning, og som kan gradvis bedres ved å bli rusfri.

Hva skjer når man slutter å ruse seg?

- 1) Ruser deg**
Hjernen får *kunstig* lykkehormon
(dopamin) og stopper naturlig produksjon
- 2) Slutter å ruse deg**
Hjernen får ikke naturlig
ELLER kunstig dopamin-påfyll
- 3) Kroppen får PANIKK - «Dør jeg nå?»**
fysiske og psykiske abstinenser

Endringshjulet

Føroverveielse

- * Kjennetegnes ved:
  - Benekting
  - Bagatellisering
  - Rasjonalisering
- * Tilnærming
  - Unngå reaktans
  - «rulle med motstand»

Overveielsesfasen

- * Kjennetegn ved fasen:
  - Vedkjenner seg at problemet eksisterer
  - Overveier fordeler og ulemper ved å endre atferd

- * Tilnærming
  - Utforske ambivalens

Beslutningsfasen

- Har bestemt seg for å gjøre noe
- Perspektivskifte
- «Hvordan vil livet bli uten rus?»
- Begynt å foreta små endringer
- * Tilnærming
- Skape en «slitesterk beslutning»

Handlingsfasen

- * Endringen synlig for andre
- * Kjennetegn ved fasen:
  - Beslutningen er tatt, handlingen iverksettes
  - Varierende mål
  - Større endringer over tid
  - Forplikter seg i forhold til egne mål.
- * Tilnærming
  - Være støttende/bekreftende
  - Møte personen der den er

Vedlikeholdsfasen

Endringen opprettholdes

Kjennetegn ved fasen:

- Defineres av at vanen ikke vises på 6 mndr.
- Nye handlingsmønster etableres og vedlikeholdes
- Hardt arbeid
- Økende grad av autonomi

Tilnærming

Krever støtte, stadig mindre behov for hjelp

Tilbakefall?

- * Tilbakefall

- regelen enn unntaket
- enkeltstående rusepisode kontra tilbakefall.

- * Tilnærming

- Avhengig av situasjonen
- «Brukerstyrte senger»
- Rusakutt
- evt. reinnleggelse

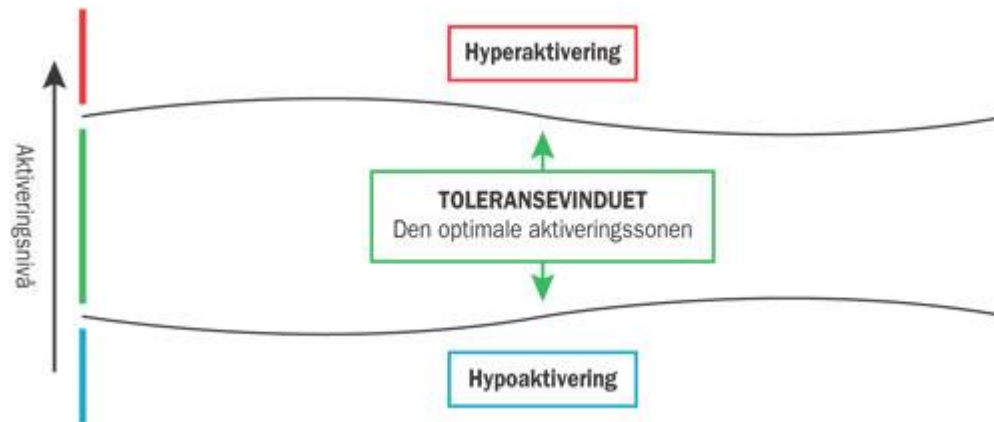
Psykisk helse og samspill

- * Økt psykiatrisk sykkelighet blant rusavhengige
- * Heller misbrukeridentitet enn karriere som psykiatrisk pasient.
- * ”Selvmedisinering”
- * Rus som utløsende årsak til psykisk sykdom
- * Manglende sosialkompetanse
- * Posttraumatisk stresslidelse
- * Relasjonsvansker i forhold til andre
- * Spiseforstyrrelser
- * Spilleavhengighet

Hjernen er et flipperspill

* <https://www.youtube.com/watch?v=ZfipyNxZXeM>

Toleransevinduet

Oppdage et problem

- * Ikke vær tilbakeholden med å spørre om rusmiddelbruk.
- * Fremlegg objektive fakta eller om det foreligger atferd hvor rus kan være en forklaring.
- * Vær åpen for informasjon fra komparenter eller andre og da inkludert arbeidsgiver.
- * spill med «åpne kort». Lagspill, rusproblematikk er komplekst og vanskelig å stå alene med.
- * Enkle kartleggingstester AUDIT og DUDIT, Snakkomrus.no

Cannabis

- * Hasj, marihuana, cannabisoljer. Innholdet av virkestoffet THC (tetrahydrocannabinol) varierer. Mest utbredte illegale rusmiddel i Norge.
- * **Inntak;** Hovedsakelig røykes, men kan også spises/drikkes
- * **Virkning;** avhenger av THC-innhold. Rus, latterkick, sentraldempende, forvrengt tidsoppfatning, avslappende, angst og panikkreaksjoner
- * **Skadevirkning;** Apati, hukommelsestap, nedsatt toleranse, depresjon, aggresjon, svekket seksuell lyst og evne, kan utløse psykoser/schizofreni
- * **Symptomer:** Røde øyne, store pupiller, tørr munn
- * **Abstinenser;** Søvnproblemer, svetting, magebesvær.
- * THC lagres over lang tid i fettvev.
- * Kan også kalles: rev, bønne, tjall, beis, flis...

Amfetamin og andre sentralstimulerende stoffer

(ecstasy (MDMA), kokain, khat, efedrin, Preludin, Ritalin, metamfetamin)

- * Kjemisk fremstilt og utg.pkt. hvitt luktfritt pulver, på illegalt marked ofte gulaktig, fuktig og illeluktende.
- * **Inntak;** via munn, nese og injisering.
- * **Virkning;** økt selvtillit, høyt aktivitetsnivå, minsker sultfølelsen, føler seg mektig, aggressiv, rastløs, redusert søvnbehov.
- * **Skadevirkning;** Feilernæring, hallusinasjoner, depresjoner, psykoser, paranoide trekk, tannskader, fare for overdose, indre blødninger.
- * **Symptomer** på amfetaminbruk; store pupiller, høy aktivitet, tiks, overlegen fremtoning.
- * **Abstinenser;** mareritt, muskelsmerter, søvnproblem, depresjon, angst, stor psykisk avhengighet.
- * Pluss, speed, pepper, makka

Mer om sentralstimulerende rusmidler...

- * **Metamfetamin**, mer potent stoff enn amfetamin. Sniffes, røykes og injiseres.
- * **Kokain**: svært vanedannende, sterkere rus enn amfetamin, ofte påfyll, stor suicidal fare, abstinenser i lang tid, organiske skader.
- * **Crack**, fribasekokain
- * **Khat**; virkningene og symptomene mye det samme som ved amfetaminbruk. Mildere.
- * **Ecstasy/designerdrugs**: inneholder MDMA, men kan og inneholde metamfetamin, LSD, beroligende, løsemidler og div. syntetisk slaggstoff. Virkningen: store psykiske problemer, mangler livsglede og ofte deprimert
- * "E", knips, lovedrugs

Benzodiazepiner og beslektede medikamenter

Valium, Vival, Stesolid, Flunipam, Rohypnol, Rivotril (Klonazepam), Imovane, Zopiclone, Xanor

- * Fremstilles farmasøytisk og er et legemiddel. Men fremstilles også på det illegale markedet
- * Brukt som rusmiddel, ofte illegalt og i store doser.
- * Hovedvirkning på reseptorsystemet i hjernen; er tiltenkt i medisinsk og terapeutisk bruk.
- * **Rusvirkning** i store doser; gi oppstemthet, svekket innlæringsevne, hukommelsestap, konsentrasjonsvansker m.m.
- * I komb. med alkohol – ukritisk og likeglad. Stor risiko for ulykker.
- * **Langtidsvirkning**; forskning viser hjerneorganiske endringer.
- * **Abstinenssyndrom**; uro, angst, kramper, hjertebank, økt puls og økt blodtrykk

Hallusinogener

ecstasy, (MDMA), "designer drugs", LSD, meskalin, psilocybin, fleinsopp, PCP "englestøv", Ketamin

- * **Khat**
- * **Psilocybin**, fleinsopp
- * **Mesklin**, utvinnes fra kaktus
- * **PCP** eller "**Englestøv**"; inneholder Fensyklidin. Utviklet opprinnelig til anestesimiddel. Senere erstattet av **Ketamin**
- * **LSD**
- * **Ecstasy/designerdrugs**: kan inneholde MDMA, metamfetamin, LSD, beroligende, løsemidler og div. syntetisk slaggstoff. Virkningen: store psykiske problemer, mangler livsglede og ofte deprimert.
- * **Muskat**

GHB (gammahydroksoybytyrat), (GBL)

- * Syntetisk stoff. Finnes også naturlig i kroppen.
- * **Inntak:** Inntas flytende, tablettar eller pulver. Dosering er svært uforutsigbart.
- * **Virkning:** Sentraldempende og bedøvende, redusert konsentrasjon/hukommelse/innlæringssevne, endret stemningsleie og kritikkløshet er typiske rusvirkningar
- * **Skadevirkning:** Med økende dose kan det i tillegg inntre forvirring, omtåkethet, sløvheter, kvalme, opphisselse, synsforstyrrelser, søvn, skjelvninger og kramper, hallusinasjoner, pusteproblem, koma og i verste fall død, som i de fleste tilfelle skyldes pustestans. Forgifting og hjertesvikt. Livstruende komplikasjoner vil som oftest inntre når GHB brukes sammen med andre stoffer. Farlig i kombinasjon med alkohol. Finnes ikke motgift mot dette stoffet. ”Å korke” og ”å stemple ut” (koma/søvntilstand).

Opioider

morfin, heroin, syntetiske opiater, Ketogan, Temgesic, Petidin, Subutex, Subexzone, metadon

- * **Opium:** utvinnes fra opiumsvalmuen. Morfin, utvinnes igjen fra opiumsaften. Heroin fremstilles syntetisk fra morfin. Hvitt/brunt pulver eller grå klumper.
- * **Buprenorfiner :** Temgesic, Subutex, Subuxzone
Sterke smertedempende medikament
- * **Inntak:** injisering, tablett, røyking ”chasing the dragon”
- * **Rusvirkning;** sult, smerte og seksuelle behov forsvinner, kan forekomme kvalme/oppkast, rastløshet. Rus kortvarig.
- * **Skadevirkning;** forfall av kropp og helse, depresjoner, stor overdosefare. Ytre tegn; små pupiller, langsom pust og puls. Blir stein.
- * **Abstinenser;** ”Cold turkey”; kommer raskt, fysisk plagsomme, diare, oppkast, feber, tårer, høy puls/blodtrykksfall, kramper.

Nyere stoffer, «legal highs», partypiller osv..

- * 2 Ci, 2 Cb, 2CT2,
- * ”poppers” (alkylnitritter)
- * PMMA (ParaMetoksyMetAmfetamin) Vanskelig å beregne hva en får i seg, ligner amfetamin og exctasy, mest vanlig pulverform.

Norge i særstilling i.f.t. overdoser i 2010

- * JWH-018, JWH-122 JWH-073, m.fl.: syntetisk cannabinoid «Spice»
- * «Badesalt»
- * Mefedron, syntetisk katinon
- * Phenibut

Tips til artikkel om kjennetegn på inntak av ulike rusmidler

- * http://www.retretten.no/wp-content/uploads/2015/06/tegn_symptomer_fhi.pdf

God henvisning

- **Henvisningsinformasjon/hjelpeapparat: Ansvarsgruppe og IP**
- **Førerkortstatus**
- **Bestilling/vurdering fra henviser om behandling**
- **Pasientens motivasjon og mål for behandling**
- **Tidligere behandlingserfaring**
- **Rusamnese:** Rusdiagnoser, Rusamnese , Status per dags dato
- **Psykisk helse :** Eventuelle diagnoser, utredninger. Annen viktig informasjon om psykisk helse

- **Somatisk helse og medikamenter**
- **Kriminalitet:** Soning/soningshistorikk , Ventende rettsak/uoppgjorte forhold
- **Voldsproblematikk**
- **Familie/nettverk**
- **Barn:** Omsorg, samvær, eventuelt barnevern i bildet
- **Sosial fungering**
- **Utdanning/arbeidserfaring**
- **Ressurser og interesser**
- **Økonomi**
- **Bosituasjon**
- **Epikriser som er relevant for ny behandling**

Viktigheten av jobb og aktivitet

- * Strukturerer hverdagen
- * Gir identitet
- * Gir økonomisk trygghet
- * Kan gi positiv sosial stimulans
- * Kan gi mening
- * Kan bidra til bedre selvbilde
- * Kan gi gode mestringsopplevelser
- * Kan gi en følelse av å være verdsatt